

Karikatürün Gücü: Yurttaş Kral Louis-Philippe'nin Armut Krala Dönüşümü

The Power of Caricature: The Metamorphosis of Citizen King Louis-Philippe into Pear King

Burçak Balamber

Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Baskı Sanatları Bölümü
email: burcak.balamber@balikesir.edu.tr ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1098-6128>

Bu makale bilimsel etik ve kurallara uygun hazırlanmış ve intihal incelemesinden geçirilmiştir. Etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Atf (APA 6)/To cite this article

Balamber, B. (2020). Karikatürün gücü: Yurttaş kral Louis-Philippe'nin armut krala dönüşümü. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 26(45), 639-649. doi: <https://doi.org/10.32547/ataunigsed.772902>

Makale Gönderim Tarihi/Received: 24/07/2020

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 06/10/2020

Makale Yayın Tarihi/Published: 22/10/2020

Review Article/Derleme Makale

Öz

Bu araştırma, La Caricature dergisinde yayımlanan bir karikatür nedeniyle yargılanan Charles Philipon'un mahkemede basın ve ifade özgürlüğünü savunurken argümanını örneklemek amacıyla kullandığı armut imgesi, bu imgenin nasıl kral Louis-Philippe ile eş anlamlı hâle geldiğini ve tüm Fransa'ya yayıldığını incelemeyi hedeflemektedir. Mahkemede yaptığı savunmasındaki benzerlik argümanının ve armut imgesinin doğuşunun inceleneceği bu makale, karikatürün 19. yüzyıl Fransa'sında muhalif bir ifade aracı olarak siyasi gücünün ne denli yüksek boyutlara ulaşabildiğini göstermesi ve taş baskının dönemin siyasi karikatürlerinin yayılmasına yaptığı katkıları ortaya koyması açısından önemlidir. Araştırmada, yöntem olarak nitel araştırma yönemi kullanılmıştır. Philipon'un La Caricature dergisinde mahkeme savunmasıyla ve armutla ilgili kaleme aldığı makaleler başta olmak üzere, literatürde konuyla bağlantılı mevcut kaynaklar taranmıştır. Araştırma sonucunda, Philipon'un yarattığı armut imgesinin kısa sürede tüm Fransa'ya yayıldığı, Yurttaş Kral olarak bilinen Louis-Philippe'nin Armut Kral'a dönüştüğü ve bu tasvirin katı sansürlere rağmen Fransa halkının zihnine kazındığı gözlenmiştir. Philipon'un bir kişiyi krala hakaret suçuyla suçlarken kraliyetle ilgili sembol ya da nişanlar yerine dış görünüşün/benzerliğin temel alınması durumunda yaşanacaklara dair öngörülerinin tamamen gerçeğe dönüştüğü görülmüştür. Ayrıca taş baskı karikatürlerin etki gücünün kendileri için son derece tehlikeli olduğunun bilincinde olan Louis-Philippe yönetiminin armutla uzaktan yakından bağlantılı her türlü imgeyi sakıncalı bulduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Charles Philipon, La Caricature Dergisi, Armut İmgesi, Siyasi Karikatür, 19. Yüzyılda Basın Sansürü

Abstract

The aim of this study is to review the image of the pear that Charles Philipon, who was on the trial because of a caricature published in his journal, *La Caricature*, drew at the court to support his argument defending the freedom of press and speech. It also intends to show how this image became synonymous with King Louis-Philippe and spread throughout France. This paper which will focus on Philipon's resemblance argument in his defense at the court and the rise of the pear image is important since it shows how beyond the political power of caricature extended in the 19th century France as a means of oppositional speech. It also has importance for presenting contributions of lithography to the spread of political caricatures at the time. This paper used qualitative research model as a method. Therefore, sources related to this subject, notably the La Caricature articles on the defense at the court and the pear written by Philipon, were reviewed in literature. As a result of the paper, it has been found that the pear image created by Philipon soon spread throughout the country. Louis-Philippe known as Citizen King turned into Pear King, and this image was etched on minds of the French despite of strict censors forbidding it. Also, it has been understood that Philipon's projection about what would happen if physical appearance or resemblance instead of royal symbols or insignia was used as a base for accusing someone of offending the person of the king actually came true at the country. Moreover, it has been observed that Louis-Philippe's regime being completely aware that the political impact of lithographic caricatures were extremely threatening for themselves suspected any kind of objects resembling pear (even if resemblance was so slight or even irrelevant) and found them guilty.

Keywords: Charles Philipon, La Caricature, Pear Image, Political Caricature, Press Censorship in The 19th Century

1. Giriş

“Biz savaş açtığımız zaman, insanların üzerine bombalar atmamız. Onun yerine, işçi sınıfından oluşan halk yığınlarına gazetelerimizi atarız. Bizim patlayıcı maddemiz, matbaa mürekkebidir” (Hall, 1977, s. 13). 27 Eylül 1910 tarihli sosyalist gazete Hamburger Echo'da geçen bu sözler, Charles Philipon'un 1831 yılında Fransa'da Yurttaş Kral Louis-Philippe'ye karşı başlatmış olduğu savaşı harfiyen tanımlamaktadır. Temmuz Devrimi'nin gerçekleştiği 1830 senesinde kurduğu La Caricature dergisi, krala karşı savaşında her zaman karikatürün gücünü ve okuma-yazması olmayan kitleler arasında bile yayılabilme potansiyelini kullanmıştır. Dolayısıyla siyasi karikatür, 19. yüzyıl başlarında Louis-Philippe rejiminin en çok korktuğu silahlardan biri olmuştur (Goldstein, 1988, s. 48). Karikatürün kendisi ve otoritesi için ne kadar tehlikeli olduğunun farkında olan kral, her ne kadar kendinden önceki Bourbon Restorasyonu döneminin basın sansürlerinin asla tekrarlanmayacağını taahhüt etse de, tahta çıkışının hemen ardından basın sansürleri getirmiştir. Ancak sansürlere rağmen, Philipon'un mürekkebinin gücü hükümeti rahatsız etmeye devam etmiştir.

Basının ifade özgürlüğü, sosyalist ideolojiye sahip Charles Philipon ile Yurttaş Kral Louis-Philippe arasındaki savaşı tetikleyen en önemli hususlardan biri olmuştur. Temmuz Monarşisinin daha ilk senesinde pek çok gazeteci, yazar ve çizerin kralın şahsiyetine hakaret suçuyla yargılanması, basının ifade özgürlüğünün taahhüt edildiği gibi verilmeyeceğini açıkça ortaya koymuştur. Dergisindeki çizerlerle birlikte sık sık hakkında dava açılan Charles Philipon, hükümetle basın arasındaki savaşı başka bir boyuta taşıyan gazeteci olmuştur. Şişkin çeneli kralın fizyonomisini armuda benzeten ve kralı armut formunda karikatürize eden Philipon, bu imgenin tüm Fransa'ya yayılmasını sağlamış ve Yurttaş Kral Louis-Philippe'yi Armut Kral'a dönüştürmüştür.

2. Yöntem

Bu araştırma, armut imgesinin ortaya çıkışını, Charles Philipon'un bu benzerliğe dair savunmasını ve bu imgenin tüm Fransa'ya yayılışını ele almayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, Philipon'un yargılandığı mahkemede armut çizimiyle desteklediği savunma argümanı ele alınmış ve söz konusu meyvenin kralla nasıl eş anlamlı hâle geldiği incelenmiştir. Araştırmada, Fransa'nın belleğine kazınmış olan Armut Kral tasviri, tarihsel olarak 1831-1835 yıllarıyla sınırlandırılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan analitik araştırmalar kapsamında doküman analizi/tarihsel araştırma yöntemi modelinin yöntem olarak kullanıldığı çalışmada, Philipon'un 1831-1832 yıllarında La Caricature dergisinde yayımlanan, mahkemede savunmasını ve armut karikatürünü konu aldığı makalelerinin yanı sıra Temmuz Monarşisi dönemindeki basın yasaklarını ele alan kaynaklar taranmıştır. Philipon'un La Caricature ve Le Charivari dergilerinin tüm sayılarına Fransa Milli Kütüphanesi'nin (Bibliothèque Nationale de France) önemli dijital kütüphanelerinden biri olan Gallica üzerinden erişilmiştir. Literatür taramasından elde edilen veriler doğrultusunda Philipon'un yarattığı armut imgesi tüm yönleriyle anlaşılmasına çalışılmış ve bu veriler araştırmanın amacı doğrultusunda sentezlenmiştir. Araştırma, siyasi karikatürün politikacıların kamuoyundaki imajları ve saygınlıkları üzerinde ne denli güçlü etkiler yarattığını göstermesinin yanı sıra taş baskı tekniğinin 19. yüzyıl başlarında Fransa'da siyasi karikatürlerin geniş kitlelere yayılmasına yaptığı katkıları ve armut imgesinin dönemin Fransızları için anlam ve önemini ortaya koyması bakımından önemlidir.

3. On Dokuzuncu Yüzyıl Başlarında Fransa'daki Basın Sansürüne Kısa Bir Bakış

Demokrasinin temel taşlarından biri sayılan ve 1791 tarihli İnsan Hakları Bildirgesinde insanın sahip olduğu en önemli haklardan biri olarak tanımlanan ifade özgürlüğü, herkesin fikirlerini özgürce ifade edebilmesi, fikirlerin ve düşüncelerin serbestçe dolaşımına anlamına gelmektedir (Göncü, 2012, s. 52). Ancak sansürler, insanların düşünce ve ifade özgürlüğünü tarih boyunca bir bulut gibi gölgelemiştir. Din, kilise, monarşi, krallık veya otokrasi fark etmeksizin, söz konusu dönemin siyasi/dini otoritesi kimi zaman saygınlığına ve iktidarına yönelik tehlikelere karşı kendini korumak kimi zaman da toplumun ahlaki ve siyasi yapısı üzerinde kontrol kurmak amacıyla sansüre başvurmuştur. Fransa'da da düşüncelerin özgürce ifadesi yüzyıllar boyunca pek mümkün olmamıştır. Matbaa öncesi dönemde el yazmalarının kopyalanması ve satılması Paris Üniversitesi tarafından kontrol edilmiş, mekanik olarak kitap kopyalama çağının başlaması anlamına gelen matbaanın icadıyla birlikte ise daha farklı sansür uygulamaları getirilmiştir. Tüm üniversiteleri kontrol eden Katolik Kilisesi, tüm yayınları da denetimi altına almıştır. "1543'te, içeriği ne olursa olsun, kilisenin izni olmadan kitapların basılması veya satılması yasaklanmıştır" (Newth, 2010). Ardından 1563'te kitapların basımı ve satışı kralın özel iznine bağlanmıştır.

Avrupa'da matbaanın gelişimi, doğal olarak gazetelerin gelişimini de tetiklemiştir. 17. yüzyılla birlikte gazetelerin hızla artması, okuma-yazma bilen Avrupalılara muazzam bir bilgi kaynağı sunmuştur. Ancak bu gelişim otoritelerde endişeye yol açmıştır, çünkü bilgiye sınırsız erişebilirliğin bilhassa savaş ya da iç kriz durumlarında topluma ve kamusal ahlaka zararlı olacağı düşünülmüştür. 1660 yılından önce Fransa'da sadece 10 sansür varken, 1789'a gelindiğinde basımevlerinin çoğalmasıyla birlikte bu sayı 160'ın üzerine çıkmıştır (Dailey, 2017). 1789 Fransız Devrimi'yle birlikte basını sansürleyen düzenlemeler kaldırılmış ve monarşinin kalkmasıyla basın özgürlüğü ilan edilmişse de, 1804 yılında Napoléon'un imparator olmasının ardından baskıcı sansürler geri dönmüştür. "1789-1799 yılları arasında Fransa'da 1,300'ün üzerinde yeni gazete varken, 1811'e gelindiğinde Paris'te hükümetin izin verdiği sadece 4 gazete kalmıştır" (Haine, 2019, s. 105). Napoléon, basının bir propaganda aracı olarak değerini fark etmiş, kendi gazetelerini çıkarmış, bu gazeteleri de başarılarını öven makalelerle doldurmuştur (Popkin, 1990, s. 178). Tüm matbaalara bastıkları her kitabın bir kopyasını polise verme yükümlülüğü getiren bir yasa çıkarmıştır.

Napoléon'un 1814 yılında çöküşüyle başlayan Restorasyon döneminde sansürler hafiflese de, basın özgürlüğü kısıtlamaları devam etmiştir. Siyasi iktidara yakın gazeteler çıkmış ve bunlar yalnızca zengin küçük bir kitlenin ulaşabileceği pahalı gazeteler olmuştur. Bu dönemde sanatçılar sansürden kaçmak amacıyla sembollerden oluşan bir üstdil yaratmıştır. "Sansürün kendisi her zaman saldırı pozisyonundaki büyük bir makas olarak kişiselleştirilmiş, ruhban sınıfı Aydınlanma çağının ışığını söndürmekle meşgul mum söndürücüleri olarak sembolize edilmiş, rejimin siyasi figürleri ise yalnızca geriye doğru yürümeyi bilen karavidalar (Tatlısu istakozu) olarak temsil edilmiştir" (Mainardi, 2020). Bourbon Restorasyonu dönemi 1830 Temmuz Devrimi'yle yıkılmış ve kral X. Charles yerine Louis-Philippe geçmiştir. Kral Louis-Philippe tahta çıkar çıkmaz kendisinden önceki mutlak

monarşinin anayasasını değiştirmiş ve anayasal bir monarşi kurmuştur. Yeni kral Louis-Philippe, kendine Yurttaş Kral ismini vermiş ve basın özgürlüğünü iyileştirmek de dâhil olmak üzere pek çok reform sözü vermiştir.

Louis-Philippe tahta çıkar çıkmaz ilk iş olarak 1814 Anayasasını yeniden düzenlemiştir. Basın özgürlüğü de bu anayasal düzenlemenin kapsamına dâhil edilmiş ve basın üzerindeki denetlemenin kaldırılması yeni anayasa güvence altına alınmıştır: 1830 Anayasasının söz konusu 7. maddesine göre “sansürlerin yeniden uygulanmasına asla izin verilmeyecektir.” Ancak Ağustos'ta verilen bu güvence çok kısa ömürlü olmuş, aynı yılın Kasım'ında “kralın şahsiyetine yönelik hakareti” (*lèse majesté*) yasaklayan ve ihlali durumunda hapis ile para cezası getiren basın yasası çıkarılmıştır. Basın tarafından kralın ve onun meclisinin haklarına ve otoritesine yönelik saldırıları cezalandıran bu yasa nedeniyle, dönemin muhalif siyasi hiciv dergileri sansüre uğramış, yayıncılar ve karikatüristler hapis/para cezasına çarptırılmıştır. Fakat bütün bu ağır cezalar siyasi muhalefeti hiçbir şekilde caydıramamış, aksine (ileride görüleceği üzere) daha da zekice kaçamaklara ilham vermiştir.

Fransa'da tasvirlerin sansürü, sözcüklerin sansüründen her zaman daha sert olmuş, Fransız otoriteler yazılara kıyasla karikatürlere çok daha sert düzenlemeler getirmiştir (Goldstein, 1988, s. 48). Sansür iki yolla uygulanmıştır: Bunların ilki, yayın sonrası uygulanan sansürdür. Yani eğer bir metin veya tasvir rahatsız edici, incitici veya hakaret edici bulunursa polis tarafından toplatılır ve sanatçısı, yazarı ve yayıncısı yargılanır, para veya hapis cezasına çarptırılır. Ancak büyük istikrarsızlıkların yaşandığı dönemlerde daha katı bir ön-sansür tedbirleri uygulanmıştır. Buna göre, metinler ve tasvirler hükümetin sansür kurumlarına incelenmek üzere iletilip onay almadan yayınlanamaz veya halka sergilenemez. Sansür kurallarına uyulmaması durumunda, bu suçtan yalnızca sanatçılar, yazarlar, yayıncılar değil, matbaacılar da sorumlu tutulurlar ve çalışma izin belgelerini kaybederler.

Fransa'da 1830-1835 yılları arası dönemde yayın sonrası sansür uygulanmıştır. Ön sansür uygulamasına göre nispeten daha az katı gibi görünse de, sağlam temellere dayanmayan, şüpheli gerekçelerle muhalif basına pek çok kez dava açılmıştır. Bu dönemde La Caricature dergisi, yayım sonrası 30'dan fazla kez polis tarafından toplatılmış, karikatürlerine 10 kez dava açılmıştır. 1835 yılında ise daha katı sansürler getiren Eylül Yasaları çıkarılmış ve bu yasa Temmuz Monarşisi döneminde ön sansür uygulamasını başlatan yasa olmuştur. “Her türlü çizim, gravür, taş baskı, madalyon, basılı materyal veya amblemin Paris Polis Bakanlığı'nın izni olmadan yayımlanmasını, teşhir edilmesini veya satılmasını” yasaklayan yasayla birlikte, sansür kurulu tarafından uygun bulunmayan karikatürler, sakıncalı görülen yerlerin değiştirilmesi için dergilere geri gönderilmiştir (Wechsler, 2012, s. 54). Fransa'da basın hukukunu kuran 29 Temmuz 1881 tarihli yasa yayıncılığı ve matbaacılığı serbest kılan kadar, basına yönelik sansürler devam etmiştir.

4. Charles Philipon'un Armut Argümanı

Otoriter Temmuz Monarşisi rejiminin özellikle ilk yıllarında (baskıcı basın yasalarının çıkarıldığı 1830-85 yılları arası dönemde), hükümet ile muhalif basın arasında kedi-fare oyunu başlamıştır. 1830 Temmuz Devrimi'yle özgürlüğüne yeni kavuşan basının kazandığı yeni güçlerini deneme arzusu ve bunun yanı sıra Fransa'da 1820'li yıllarda yaygınlaşmaya başlayan taş baskı tekniğinin sunduğu imkânlar, bu kedi-fare oyununu daha da hararetlendirmiştir. Kral Louis-Philippe bu oyunda karikatüristlerin en sevdiği eleştiri odağı hâline gelmiştir (Childs, 1992, s. 26). Charles Philipon, hakkında pek çok kez dava açılması, hatta hapis yatması pahasına da olsa, bu oyunu oynamaktan hiç sıkılmamış karikatüristlerden biri olmuştur.

İngiliz yazar William Makepeace Thackeray'ın (1870, s. 237) "Sıradan bir sanatçı... Orta halli bir tasarımcı ve hayranlık uyandıran bir zekâ" olarak tarif ettiği Philipon, vasat yetenekli bir karikatürist iken, yayıncılık yapmak üzere çizimi bırakmış ve dönemin tanınmış iki hiciv dergisini, La Caricature (1830-1835) ve Le Charivari'yi (1832-1893) kurmuştur. Isabel S. Johnson'un (1937, s. 28) “mizah gazeteciliğinin babası” olarak tarif ettiği Philipon'un yayıncılık imparatorluğuna, dergiler dışında Aubert isimli yayınevi ve dergilerde çıkan karikatürlerin taş baskılarının satıldığı karikatür dükkânı da dâhildir. Dükkânın vitrininde sergilenen karikatürler siyasi muhalefeti halkla buluşturma işlevi görmüş ve bu işlevi nedeniyle sergilenen baskılar sık sık sansüre uğrayıp toplatılmıştır.

1830'ların sonlarına doğru La Caricature dergisini kurduğunda, Botton'un (2005, s. 188) ifadesiyle “28 yaşında henüz adı sanı duyulmamış bir karikatürist” olan Philipon, süreli yayınlarında Honoré Daumier, J. J. Grandville, Henry Monnier, Charles-Joseph Traviés, Paul Gavarni, Auguste Desperet gibi Fransa'da karikatürün yıldız isimlerinin unutulmayan karikatürlerine yer vermiştir. Philipon sanatçılarının çizimleri için temalar önermiş, karikatürlerin başlıklarını yazmış, çoğu zaman çizimlerdeki sembolizmi açıklayan uzun yazılar kaleme almıştır. Dergiler, kralı ve hükümeti hedef alan karikatürlerinden dolayı pek çok kez sansüre uğramış, hakkında dava açılmış ve editörü, yazarları, çizerleri, hatta matbaacısı bile hapis ve para cezasına çarptırılmıştır. Philipon, “yalnızca Kasım 1831-Nisan 1832 tarihleri arasında üç kez yargılanmış, toplamda 13 aylık hapis cezası ve 4600 franklık para cezasına çarptırılmıştır” (Cuno, 1991, s. 115).

Bu tutuklamaların ilkinde yol açan, La Caricature'de 30 Haziran 1831 tarihinde isimsiz olarak yayımlanmış olan ve Louis-Philippe'yi bir duvar ustası olarak tasvir eden karikatür olmuştur (Görsel 1). Burada kral, tahta çıkalı

henüz bir sene bile olmamışken, elindeki malayla ve ayaklarının altında duran alçıyla, arkasında 1830 Devrimi'nin vaatlerinin yazılı olduğu duvarı sıvamakla meşguldür. Duvarda 29 Temmuz Sokağı (*Rue du 29 Juillet*) ibaresi vurgulu bir biçimde gösterilmiştir: Bu tarih, mutlak monarşinin çöküşünü, Louis-Philippe'nin anayasal monarşisinin kurulmasını simgeleyen 3 günlük Temmuz Devrimi'nin zafer tarihidir. Duvardaki bir diğer yazı olan *Özgürlük İçin Ölüm (A Mort pour la Liberté)*, devrimin sloganıdır. Duvar ustası, üzerinde *Dupinade* yazan alçı kabından çalışmaktadır. Burada, Temsilciler Meclisindeki muhafazakâr isimler arasında sesi en gür çıkan isim olan André Dupin'e gönderme yapılmaktadır, çünkü Dupin 1830 Devrimi'nin güvence altına alma sözü verdiği her reforma karşı çıkmıştır. Botton, karikatürle ilgili şu tespiti yapmıştır:

“Philipon, yozlaşma ve beceriksizlikle suçladığı Kral Louis-Philippe'in yüzünü bir armut şekline soktu. Philipon'un çizdiği karikatür, Kral'ın şişkin yanaklarını ve biçimsiz alnını alaya almakla kalmıyor, Fransızcada hem armut hem de ahmak anlamına gelen *poire* sözcüğüne gönderme yaparak, Kral'ın hâkimiyet gücüyle ilgili saygısız ve alaycı bir tavır sergilemiş oluyordu” (Botton, 2015, s. 188).

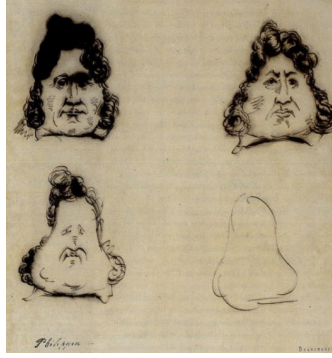
Görsel 1. İsimsiz, sanatçısı bilinmiyor, La Caricature, elle renklendirilmiş taş baskı, 30 Haziran 1831 sayısı

Karikatür, söz konusu imaları sebebiyle hükümeti rahatsız etmiş, kralın öfkelenmesine neden olmuştur. Bu imalar “kralın şahsına ve saygınlığa hakareti” yasaklayan yeni sansür yasasının açık ihlali olarak görülmüştür. Karikatürün isimsiz ve imzasız yayımlanmış olması sebebiyle, yayıncısı olarak Philipon sorumlu tutulmuş ve hakkında dava açılmıştır.

14 Kasım 1831'de görülen duruşmasında Philipon, bu duvar ustasının kralı temsil ettiğine dair hiçbir kanıt olmadığını, çizimin hiçbir yerinde kralın adının, kraliyet sembolünün yer olmadığını söyleyerek kendini savunmuştur. Kraliyet sembollerini hiçbir şekilde resmetmediği için aslında gerçek kralı tasvir etmediğini, kralın genel benzerliğiyle hükümeti sembolik bir üslupla temsil etmeyi amaçladığını ifade etmiştir (Childs, 1992, s. 33). Philipon, hakkında soruşturma açılan karikatürdeki figürün krala benzese bile, gerçekten kralı temsil ettiğinin hukuken belirlenemeyeceğini iddia etmiştir. Dolayısıyla alay edilen kişinin gerçekten kral olduğu şüpheye mahal bırakmayacak şekilde ortaya konmadıkça, kralın şahsına hakaret suçunun ispatlanamaz olduğunu söylemiştir. Philipon'un argümanına göre, dış görünüş tek başına kanıt teşkil edemez. Sadece ve sadece monarşinin sembolleri bir çizimin monarşiyi temsil ettiğini açıkça belirtir; fiziksel benzerlik ise bu tür bir sembol değildir. Philipon, mahkemedeki savunma metnini 17 Kasım 1831 tarihinde La Caricature dergisinde yayımlamıştır:

Benzerlik, mükemmel olsa bile, asla bir saldırı değildir; benzerliği bu şekilde görmemelisiniz ve her şeyden de önemlisi, benzerliği suçlu bulup yaptırım uygulamaktan kaçınmalısınız. Yalnızca kralın ismiyle, tasvire eşlik eden kraliyet sembolleri ve unvanlarla hakaret ispatlanabilir. Ancak o zaman, benzerlik olsun veya olmasın, tasvir kabahatlidir ve cezayı hak eder. Bizim karikatürlerimizde kral ismiyle, unvanlarıyla veya kraliyet sembolleriyle mi tasvir edilmiş? Katiiyen! Bu sebeple, benzerliği kullanarak temsil ettiğim şeyin iktidar olduğu sözüme inanmalısınız; bu benzerlik krala ait olabileceği gibi bir duvar ustasına da pekâlâ ait olabilir: Ancak burada tasvir edilen kral değildir (Philipon, 1831a, s. 441).

Philipon, kendisini suçlayanların kralın fizyonomisini her yerde görebileceklerini kanıtlamak amacıyla, bir kâğıda dört tane portre çizmiştir (Görsel 2). Bu portrelerde Philipon, kralın tanınabilir yüzünü aşamalı olarak armuda dönüştürmüştür. Tüm karakteristik özellikleriyle krala benzeyen ilk portre, armut formu vurgulanarak giderek soyutlaşır ve en sonunda tam bir armuda dönüşür. Philipon'un bu zekice argümanı, benzerlik üzerine kurulu bir muhakemenin ne kadar yanıltıcı olabileceğini ispatlamaktadır. Çünkü eğer ilk portre Louis-Philippe'ye, ikinci portre ilkinde, üçüncüsü ikincisine ve dördüncüsü de üçüncüsüne benziyorsa, o hâlde dördüncü portrede de (yani armutta) Louis-Philippe'ye benzerlik aranabilir; ancak o kral değil, “armuttur!”. Philipon'un cümlesini “c'est une poire!” (o bir armut!) şeklinde bitirmesi, armudu krala benzetmenin absürtlüğünü ve böylesi bir mantık yürütmedeki akıl tutulmasını vurgulamaktadır.

Görsel 2. Charles Philipon'un mahkeme salonunda çizdiği portre eskizleri, 14 Kasım 1831

İlk portreyle ilgili olarak, “Bu eskiz Louis-Philippe’ye benziyor, o zaman bunu cezalandırır mısınız?” sorusunu sonra Philipon, o halde ikincinin birincisine, üçüncünün de ikincisine benzediği için cezalandırılması gerektiğini yazmış ve dördüncü eskize geldiğinde şöyle devam etmiştir: “O hâlde, mantıklıysanız eğer, bir önceki eskize benzeyen bu armudu da suçlamaktan kurtulamazsınız. Dolayısıyla, tesadüfen benzerlik taşıyan ya da fesat birinin benzerlik gördüğü bir armut için, bir ekmeğin için ve her türlü tuhaf şekilli kafa için, çizimini 5 yıl hapis, 5000 frank para cezasına çarptıracağız?! Kabul edin beyler, oldukça tuhaf bir basın özgürlüğü bu.” (Philipon, 1831a, s. 441).

Philipon, armut eskiziyle desteklediği bu argümanı, bir kişiyi tanımlayan isim, unvan ve sembol gibi öğelerin göstergebilimsel açıdan güvenilir olduğunu, diğer taraftan dış görünüşün ise göstergebilimsel açıdan geçersiz olduğunu savunmuştur (Petrey, 1991, s. 52). Kralın kimliğinin yalnızca kraliyetle ilgili sembol ve nişanlarla tanımlanabileceğini ve fiziksel görünüşün bir kişinin kimliğini saptarken yanıltıcı olabileceğini kabul etmedikleri takdirde, mahkemelerin kendilerini anlamsızlığın ve absürtlüğün içinde bulacaklarını ifade etmiştir. Bu hataya düşüldüğü takdirde, armut örneğinde olduğu gibi, masum bir meyvenin zararsız bir resmini çizen herkes hakkında dava açılması gerekecektir. Yani, armut ile kral arasındaki “fiziksel” benzerlik, kimsenin bir daha asla armut çizemeyeceği anlamına mı gelmektedir?

“Philipon'a göre, armuda benzeyen her şey bulunup tutuklanmalıydı; armutların kendilerini bile mahkûm etmek gerekiyordu. Fransa'nın dört bir yanındaki armut ağaçlarında binlerce armut vardı, öyleyse o meyvelerin her birinin hapsi boylaması gerekiyordu” (Button, 2005, s. 189).

Childs'a göre (1992, s. 33), Philipon'un armut tercihi bilinçlidir; zira *armut (poire)* sözcüğünün Fransızca “mankafa”, “ahmak” gibi argo anlamları olduğu düşünülürse, bu mukayese akıllıca bir aşağılamadır. Armut ile kralı yan yana getirerek ikisi arasında çağrışım yaratmış ve kralın armuda ne kadar benzediğini göstererek bir anlamda Louis-Philippe'nin fizyonomisiyle dalga geçmiştir. Ancak Petrey'e göre (1991, s. 53-54), Philipon'un vurgulamak istediği, aslında kralın armuda benzediği değil, benzemediği noktasıdır. Benzerliğin tamamıyla bakan kişinin algısıyla ilgili olduğunu ve fiziksel görünüşlerin ne kadar güvenilir olmadığını vurgulamak amacıyla, herhangi iki objenin, hatta bir kral ve bir armudun bile, birbirine benzer görünümde çizilebileceğini kanıtlamıştır. Hatta dördüncü portreyi tanımlarken kurduğu “c'est une poire!” cümlesinin sonundaki ünlem işareti, onun kral olmadığını vurgudur.

Philipon'un başkalaşan armut üzerinden basın özgürlüğüne ve sansür yasasının “kalemin özgürlüğünü” kontrol edemeyeceğine ilişkin savunması, her ne kadar zekice olsa da, davayı kazanmasına yetmemiş ve mahkeme tarafından 6 aylık hapis cezası ile 2,000 franklık para cezasına çarptırılmıştır. Bunun üzerine duruşmasından 10 gün sonra, 24 Kasım 1831 tarihli La Caricature sayısında, para cezasını ödemek için insanları dergiye abone olmaya davet eden Philipon, kendisini mahkûm edenleri hedef alan, öfke dolu şu yazıyı kaleme almıştır (Goldstein, 1989a, s. 14):

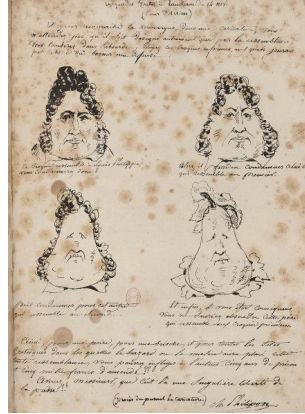
İktidardakiler... Korkunç çaresizliğinizi kraliyet örtünüzün altına saklamak istiyorsunuz. Monarşinin dokunulmazlığında bir sığınak istiyorsunuz, tir tir titreyerek. Size sığınacak yer olarak idareten hizmet eden o tapınaktan bir gün atılacaksınız ve bizler, sizi tırmalayacak kırbaçlarımızla, kapının önünde daima bekliyor olacağız. Yuhalamalarımızdan rahatsız oldunuz! Size kakhahalarla güleceğiz, alaya alıp eğleneceğiz sizle. O iğrenç yüzlerinizi bir daha asla halka göstermeye cüret edemeyeceksiniz, çünkü halk o yüzleri ezberleyecek. Sadık bir şekilde resmedilmiş portrelerinizi karikatür dükkanlarında görmüş olacaklar. Mahkûm edildim ben. Ama durun, sevinmeyin hemen. İki elimin de felç olmasını bekleyin (Philipon, 1831b, s. 443-444).

Philipon, cezaya çarptırılmasının ardından, yukarıda alıntılanan yazısındaki öfkesinden de anlaşılacağı üzere, “iktidardakilere” karşı bir savaş başlatmaya karar vermiştir. Mahkemede çizdiği portre çizimlerini La Caricature'de yayımlaması, bu savaşın ilk hamlelerinden olmuştur (Görsel 3). Her bir portrenin altına yazdığı

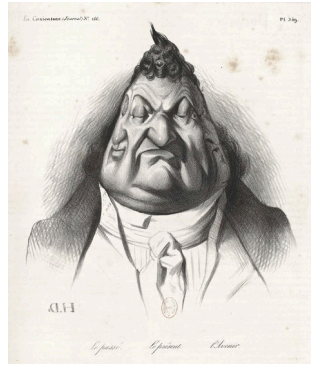
yazılarla, bir nevi duruşmadaki savunmasını dergi aracılığıyla okurlarına aktarmıştır. Böylece armut imgesinin Paris'ten başlayarak tüm Fransa'ya yayılma süreci de başlamıştır.

5. Armut Tüm Fransa'ya Yayılıyor

Philipon'un mahkeme salonunda çizdiği portre eskizlerini La Caricature'de yayımlamasının ardından, armut imgesi Fransa'da kelimenin tam anlamıyla bir çığırnlığa dönüşmüş ve Fransa, kral Louis-Philippe'yi anında armut olarak özümsemiştir. Kalemın özgürlüğünün sansürlerle denetlenemez olduğunu savunmak ve benzerlik üzerinden bir yargılama yapılamayacağını kanıtlamak amacıyla çizilen armut, Louis-Philippe için bir kâbusa dönüşmüştür. Philipon yalnızca karikatürü dergide yayımlamakla kalmamış, aynı zamanda dergide çizen sanatçıları armut kafalı kral çizmeye teşvik etmiştir. Philipon'un yarattığı bu imge Daumier, Grandville gibi dergide çizen diğer sanatçılar tarafından kralı tasvir ederken sıklıkla kullanılır olmuştur. Hatta M. Champfleury'nin ifadesiyle, bu yetenekli sanatçılar armudu “güzel soslarla süsleyerek servis etmiştir” (Johnson, 1937, s. 28-31).

Görsel 3. 26 Ocak 1832'de La Caricature'de yayımlanan, Charles Philipon'un mahkeme salonunda çizdiği eskizler

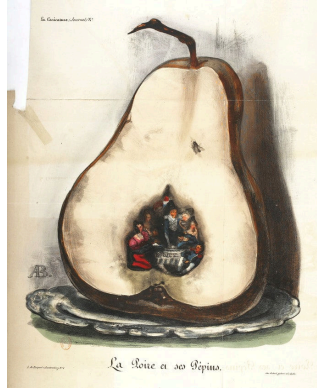

Görsel 4. Honoré Daumier, “geçmiş, şimdi, gelecek”, 9 Ocak 1834 tarihli La Caricature dergisi

Kral Louis-Philippe'yi sayısız defa armut kafalı çizmiş sanatçıların başında Honoré Daumier gelmektedir. Hatta Philipon'un duruşmasından birkaç hafta sonra, kralı armut kafalı devasa bir obur dev olarak tasvir ettiği ünlü Gargantua taş baskısı sebebiyle Daumier'e dava açılmıştır. Sanatçı, Philipon ile aynı kaderi paylaşmış, 6 aylık hapis ve 500 franklık para cezasına çarptırılmıştır. Resim 4'te görmüş olduğumuz *Geçmiş, Şimdi, Gelecek* adlı taş baskı karikatüründe, kralın birbirini izleyen üç portresini armut formunda çizmiştir. Taş baskının altında şunlar yazılıdır: “Başlangıçta: taze ve kendinden emin; Şimdi: solgun, cansız ve endişeli; Gelecekte: ümitsizliğe kapılmış ve yıkılmış. Geçmişin ve şimdinin gerçekliği herkes tarafından doğrulanabilir. Geleceği soracak olursanız... Bu öngörü şüphe götürmez.”

Louis-Philippe'nin çabucak çürüyen yumuşak, sulu ve bombe biçimli bir armut olarak tasviri, burjuvazinin ayrıcalıkları için çalışan, yozlaşmış, ağgözlü yönetiminin bir metaforu olarak kullanılmıştır. Kralın rejiminin yolsuzlukları, çürümüş ve kokuşmuş armutla temsil edilmiştir. Örneğin, *Armut ve Çekirdekleri* isimli 1831 tarihli taş baskısında Auguste Bouquet, kralın tüm yakınlarını (kraliçeyi, prens ve prensesleri) çürümekte olan armudun içinde ziyafet çeken çekirdekler olarak tasvir etmiştir (Görsel 5). Meyve olma potansiyeli olan bu tohumlar, ülkenin bütçesini midelerine indirmektedir. Bouquet'in saraydaki kokuşmuşluğu ve çürümeyi temsilen eklediği sinek ayrıntısı dikkat çekmektedir.

Armut ile kral Fransa halkının zihninde ister istemez yan yana gelmiş, bununla da kalmayıp baş döndürücü bir hızla ülkede kök salmış, yayılmıştır. Formunun bir çocuk tarafından bile çizilebilecek kadar basit oluşu, armut imgesinin bu başarısına katkı sağlamış etmenlerden biri olmuştur. Derginin sanatçıları tarafından çizilen karikatürlerde de bir sürü çocuk duvarlara armut çizirken resmedilmiştir (örn. Görsel 6). Louis-Philippe rejiminin bundan sonraki yıllarında kralın şahsı ile armut şekli birbirinden ayrılmaz bir bütüne dönüşmüştür.

Görsel 5. Auguste Bouquet, “armut ve çekirdekleri”, 4 Temmuz 1833 tarihli La Caricature dergisi

Görsel 6. Charles-Joseph Traviés, “armut şöhreti yakaladı!”, 28 Nisan 1833 tarihli La Caricature dergisi

Armut karikatürünün her yere yayılması William Makepeace Thackeray, Heinrich Heine, Sébastien Peytel, Victor Hugo ve Charles Baudelaire gibi şair ve yazarlar tarafından da belgelenmiştir. Örnek vermek gerekirse, Kasım 1832’de yayımladığı *Armutun Fizyolojisi (Physiologie de la poire)* adlı kitabında Peytel, her armut göndermesinin Louis-Philippe ile ilgili olduğunu bilmediği takdirde okura pek bir anlam ifade etmeyen 265 sayfa dolusu şakaya yer vermiştir (Petrey, 1991, s. 54). Alman şair ve gazeteci Heine, söz konusu meyveden “Fransa’nın daimi ulusal şakası” olarak bahsetmiştir (Goldstein, 1989b, s. 132). 1857 yılında, Temmuz Monarşisinin ilk yıllarındaki karikatürlerden bahsederken şair Baudelaire şu sözleri kaleme almıştır: “Keşmekeşti, karman çormandı, müthiş bir şeytani komedydi; bazen absürt, bazen gaddar... Bu fantastik destana hükmeden, onu taçlandıransa mahkeme salonunda şöhrete kavuşan piramit şeklinde Görkemli Armuttur”. Victor Hugo, *Sefiller* romanında meyveyle ilgili şöyle bir anekdotuna yer vermiştir: “Bir yaz akşamı Kral Louis-Philippe, yürüyerek sarayına dönerken, tırnak kadar bir yumurcağın duvara kendi boyunda bir armut resmi çizdiğini gördü. Eski çağların en babacan krallarından olan büyük büyük dedesi IV. Henri gibi sevecen olan Louis-Philippe, çocuğu kollarında yere indirdi ve ona bir altın para (yüz frank) verip şunları söyledi: «Bak, bunun üstünde de bir armut var.»” (Hugo, 2004, s. 545).

8 Kasım 1832 tarihli La Caricature sayısında *Armutun İşgali ve Onu Bastırmaya Yönelik Önlemler* adlı bir yazı kaleme alan Philipon (1832, s. 840-841), Notre Dame’in duvarlarında armut çizimleri gördüğünü, çok geçmeden Mısır piramitlerinde ve Teb harabelerinde de armut görmeyi beklediğini ifade etmiştir. Bununla birlikte kralın yeni kimliği bir seneden kısa bir sürede o denli yerleşik hale gelmiştir ki (her ne kadar komik bir şaka olsa da) tüm hükümet yetkilileri için ciddi bir endişe konusuna dönüşmüştür. Philipon, söz konusu yazısında, kraliyet gururunun hukuki galeyanı sayesinde bu grotesk figürün başkent duvarlarını işgaline tanıklık ettiklerini ve bu işgalin yalnızca başkent duvarlarıyla sınırlı olmadığı aktarmıştır: “Bakanlar artık falanca şehirdeki armut sayısına göre o bölgedeki hükümet karşıtlığının boyutunu anlıyorlar. Bu durum, Fransa’nın hâletiruhiyesine ilişkin her kabine raporunda olmazsa olmaz kayıtlardan biri haline gelmiş durumdadır” (Philipon, 1832, s. 841).

Philipon, Fransa’yı işgal eden armutlar ordusunun büyüklüğünü abartmamıştır. William Makepeace Thackeray, o dönem Paris’te olan herkesin, gülünç bir şekilde krala benzeyen ünlü armudun şehrin tüm duvarlarına tebeşirle

çizilmiş olduğunu hatırlayacağını yazmıştır (Goldstein, 1989b, s. 132). Pek çok başka gözlemci de Paris'in hiçbir şekilde tek olmadığını söyleyen Philipon'un bu iddiasını doğrulamaktadır. “Armut artık bir meyve değil, semboldür; armudu yemezsiniz, onunla düzeni bozar, saldırır, küçük düşürsünüz” (Petrey, 1991, s. 56). Armut kendisi olmaktan çıkmış, kendi anlamını yitirmiştir. Mahkemedeki savunması sırasında Philipon'un kralı tanımlayan şeyin dış görünüşü değil, ismi, unvanları ve kraliyet sembolleri olduğunu örneklemek amacıyla çizdiği armut portresi, artık kralı unvanlarından ve kraliyet nişanlarından çok daha iyi tanımlayan bir sembole dönüşmüştür. Armut, artık Philipon'un tarif ettiği sembollerden biri hâline gelmiştir.

Rejimle ilgili kamuoyunun armutları sayarak ölçülür hâle geldiği bu ortamda, kuşkusuz meyveyle ilgili yasaklamalar baş göstermiştir. Duvarlara armut ve armudu andıran formlar çizilmesi yasaklanmıştır. Tüm Fransa'da armut çizmek, elde armut tutmak, hatta armut demek bile kışkırtma, ayaklanma, isyana teşvik eylemi olarak görülmüştür. Buna karşın, 1835 yılına kadar armut ile kral arasındaki ilişki güçlü bir şekilde devam etmiştir. 1835 yılında çıkarılan Eylül Yasalarıyla birlikte daha katı sansürler getirilmiştir. Yasaya göre, “her türlü çizim, gravür, taş baskı, madalyon, basılı materyal veya amblem Paris Polis Bakanlığı'nın izni olmadan yayımlanamaz, teşhir edilemez veya satılamaz” (Wechsler, 2012, s. 54). Basının ifade gücünün ciddi ölçüde kısıtlanması anlamına gelen bu yasayla, kralın bir armut olarak çizilmesi ve basılması tamamen yasaklanmıştır. Tasvirleri fiziksel bir zemine oturtmaya yönelik hâlihazırda sarf edilen beyhude çabalar, çok daha güçlü bu yasayla daha da artmıştır. Her bir tasviri denetleyen sansür kurulu, armudu tümüyle yasaklamanın yanı sıra armudu andıran veya andırabilecek her nesnenin peşine düşmüştür (Petrey, 1991, s. 57).

Bu tablo, Philipon'un 1831'de mahkeme savunmasında tam da anlatmak istediği ve öngördüğü bir tablodur. Bu anlamsızlığa düştükleri takdirde, kendilerini armuda benzeyen her şeyi bulup tutuklarken bulacaklarını söyleyen Philipon'un bu öngörüsü, 4 yıl sonra kelimenin tam anlamıyla gerçeğe dönüşmüştür. Philipon, bu irrasyonelliğin kapısı açıldığında, bunun yalnızca armutla sınırlı kalmayacağını da eklemiştir; her masum nesne bu durumda suç unsuru taşıdığı gerekçesiyle mahkûm edilebilirdi. Nitekim tam da böyle oldu: Bir meyvede hakaret veya saldırı unsuru görmüş olan hükümet, tuhafın da ötesinde tonlarca şeyde de hakaret veya saldırı unsuru görür hale geldi.

Yeni sansür yasalarının 9 Eylül 1835 yılında mecliste kabul edilmesinin ardından, Philipon'un diğer mizah dergisi Le Charivari'de 24 Eylül'de çıkan bir makalede, bu kaotik duruma dair bir değerlendirme yapılmıştır. *Sansürler Aptal Hayvanları Yasaklıyor: Bu Resmen İntihar* adlı makalede bu yasanın sonuçları rapor edilmiştir. Dergi kedi, köpek, maymun, kuş ve tavşanın resmedildiği bir çizimi onay vermesi için sansür kuruluna göndermiş, ancak çizim reddedilmiştir: Ret gerekçesi ise arkadan resmedilen tavşanın, üzerine iki kulak çizilmiş bir armuda benzemesi şeklinde açıklanmıştır. Bunun üzerine revize talep eden kurul, çizimi dergiye geri göndermiştir. Le Charivari çizerleri karikatürü yeniden çizip tekrar sansür kuruluna sunmuştur. Bundan sonraki süreç, söz konusu makalede şöyle anlatılmıştır:

Sakıncalı bulunan tavşanı çıkardıktan sonra çizimimizi 20 Eylül'de ikinci defa sansür kuruluna sunduk. Bize 20 Eylül günü ne söylediler dersiniz? Sansür kurulunun konuyu görüşmek üzere toplanması gerektiğini. Kurul toplandı ve beklenen görüşme sonrasında çizim bir kez daha reddedildi. Gerekçesi ise çizimde artık tavşan olmasa da masanın üzerindeki sürahinin tavşana benzemesiydi; tavşan armuda benziyordu, armut da... Çizimimizden vazgeçmek zorunda kaldığımız an, bu andı. Çünkü devam etsek ve sürahiyi silsek bile, sansür kurulu sürahiye benzeyen bir şeker kâsesi bulacağından emindi; sonra da şeker kâsesine benzeyen bir saat, ardından saate benzeyen bir vazö vs. (“Le Charivari”, 1835).

Gelinen bu son nokta, Philipon'un benzerlik üzerinden bir suçlama yapılmasının saçmalığına dair argümanının ne kadar doğru olduğunu ispatlar niteliktedir. Sübjektif bir ölçüt olan benzerlik üzerinden gülünç ve saçma bir sansür avına çıkmıştır. Oysa Philipon, benzerliğin sahiplenilmesi ve tek bir adamın mülkiyeti olarak görülmesi durumunda üst tarafı dar, alt tarafı geniş çizilmiş tüm karikatürlerin mahkûm edileceğini mahkemede anlatmaya çalışmıştır. Benzerlik üzerinden yapılan akıl yürütmeler sonucu nesnelere arasında kurulan muğlak ilişkiler, yukarıdaki alıntıda da görüldüğü üzere, durdurulamaz ve sonu gelmez bir hâl almıştır. Baktıkları her nesneyi ve her formu armuda benzetenlerin paranoyası, tavşanı armuda benzetecek noktaya gelmiştir. Artık tavşanın olmadığı çizimde sürahinin tavşana benzetilmesi ise Altan'ın (2014) ifadesiyle “karikatürlerden vebadan korkar gibi korkan siyasetçilerin” paranoyasının ciddiye alınması bir göstergesidir.

Karikatürlerin herkes tarafından kolaylıkla anlaşılabilir görsel dili, Louis-Philippe rejimini her zaman korkutmuş, toplum için bir zehir olarak görülmüştür. Sansürlerin altında yatan da bu korkudur. O dönem taş baskı tekniğinin yaygın şekilde kullanılır hâle gelmesi, karikatürlerin etki gücünü daha da artırmıştır. Karikatürlerin okuma-yazması olmayan ya da sınırlı düzeyde olan alt sınıfları doğrudan etkileyebildiğini fark eden siyasetçiler, sözcüklerden daha tehlikeli olduklarını düşünmüştür. Dolayısıyla karikatürler, kamu düzenine ve toplumsal istikrara tehdit olarak görülmüştür. Sadece karikatürler değil, gravür veya taş baskıyla basılmış her görsel siyasetçiler için potansiyel tehdittir.

Philipon'un kralı duvar ustası olarak tasvir ettiği karikatür nedeniyle yargılandığı dava, kralın şahsiyetine hakaret suçlamasıyla La Caricature aleyhine açılan 11. dava olmuştur (Petrey, 1991, s. 64). Derginin daha bir yıl önce

yayın hayatına başladığı göz önüne alınırsa, monarşinin daha ilk yılında ne kadar sık kralın şahsına hakaret suçlamasıyla dava açıldığı anlaşılabilir. Kendisini Yurttaş Kral olarak tanıtan Louis-Philippe'nin şahsının, bu durumda hukuken bir yurttaşınkiyle eşdeğer tutulmadığı ortadadır. Başka dergilere aynı suçlamayla açılmış yüzlerce dava olması da Yurttaş Kral Louis-Philippe'yi diğer Fransız yurttaşlardan ayırma sürecinin ne kadar hızlı ilerlediğini göstermektedir.

Armudu tümüyle yasaklayan 1835 Eylül Yasalarının katı sansürlerine rağmen, bu çağrışım Fransa yurttaşlarının kalplerinden ve zihinlerinden silinmemiştir. Charles Philipon, La Caricature'deki bir yazısında şunları kaleme almıştır: “İnanıyoruz ki miras bıraktığımız şey, Louis-Philippe rejiminin ilk yılları hakkında bir şeyler yazacak ya da bu dönemi anlamak ve araştırmak isteyecek herkesin başvuracağı bir kaynak olacaktır.” Böyle düşünüldüğünde, Philipon ve dergisinde çizen karikatüristler, Louis-Philippe'nin krallığının ilk yıllarını, onu bir armuda dönüştürerek ölümsüzleştirmiştir.

29 Temmuz 1881 tarihi Fransa'da basın özgürlüğü için önemli bir tarih olmuştur; çıkarılan yasayla Fransa'da basın hukuku kurulmuş, yayıncılık ve matbaacılık serbest kılınmıştır. 1861'de vefat eden Philipon o günleri görememiş olsa da, mizahın ve karikatürün gücünü kullanarak ülkede basın ve ifade özgürlüğü adına önemli katkılar yapmıştır.

6. Sonuç

İletişim araçlarının henüz ilkel düzeyde ve siyasetin (en azından yüzyılın başlarında) büyük ölçüde aristokrasinin tekelinde olduğu bir çağda, basın siyasi muhalefet yaratmaya yönelik gayretlerin belkemiği olmuştur. Aynı zamanda alt ve orta sınıf mensupları tarafından seslerini duyurma ve hükümetleri etkileyebilme aracı olarak kullanılmıştır. Bu sebeple 19. yüzyıl Avrupa'sında basın ile hükümet arasındaki savaşlar ve basının ifade özgürlüğü arayışı da kaçınılmaz olmuştur. Tutucu rejimler her türlü muhalif yayını bastırıp susturmaya büyük bir zaman ve emek harcamıştır. Fransa'da 1830 Temmuz Devrimi'yle kurulan Louis-Philippe rejiminin de katı sansürler getiren basın yasalarıyla muhalif basını kontrol altında tutmak için epey gayret gösteren bir yönetim anlayışı izlediği görülmektedir. Etkili bir görsel dile sahip olan karikatürleri bilhassa tehdit olarak gören kral ve hükümeti, siyasi hiciv dergilerine ve çizimlere sık sık dava açmış, hatta bu davaların bazıları hapis ve para cezasıyla sonuçlanmıştır. Dönemin önde gelen siyasi hiciv dergisi La Caricature'ün kurucusu Charles Philipon, dergisindeki karikatürler nedeniyle hakkında açılan pek çok dava sonucu hapis yatmak durumunda kalmış bir yayıncı ve karikatüristtir.

Hapis ve para cezasıyla sonuçlanan davalarından en ünlüsü, mahkemede kralın armuda dönüşen portre serisini çizdiği davasıdır. Kralı duvar ustası olarak tasvir eden karikatür sebebiyle krala hakaret suçuyla yargılanan Charles Philipon, duruşmadaki savunmasında, bir karikatürün sırf krala benzediği için suçlanamayacağını ve çizimlerin ifade özgürlüğünün kısıtlanamaz oluşunu anlatmaya çalışmıştır. Armuda dönüşen kral portreleriyle, benzerlik üzerinden yapılan bir muhakemenin en sonunda masum bir meyveyi bile mahkûm etmekle sonuçlanacağını ifade eden Philipon'un bu öngörüsünün çok geçmeden gerçekleştiği görülmüştür. Hükümetin kendini Philipon'un “absürtlük, akıldışılık” olarak tanımladığı duruma düşürdüğünü görülmektedir. Hükümetin karikatürlere yönelik hoşgörüsüzlüğünün yalnızca masum bir meyveyi değil, o meyveyi andıran (hatta andırma ihtimali olan) her türlü nesneyi de yasaklayan bir zihniyete dönüştüğü gözlemlenmiştir. Karikatüristlerin çizebileceği her şeyin ellerinden alınması ve ifade özgürlüklerinin ciddi ölçüde kısıtlanması anlamına gelen bu durum, Philipon'un suçlama yapılırken fiziksel benzerlik ya da dış görünüş referans alınırsa ortaya çıkacak saçma manzaraya dair uyarısının ne kadar doğru olduğunun kanıtıdır. Philipon ile Louis-Philippe arasındaki bu kedi-fare oyunu, Philipon'un işaret ettiği gibi, tuhaf bir basın özgürlüğüyle sonuçlanmıştır.

Ancak belki de çıkarılacak en önemli sonuçlardan biri, siyasi hiciv dergisinin, özgürlüğünden mahrum kalma pahasına da olsa, Louis-Philippe'yi armuda dönüştürmeyi başarmış olmasıdır. Yurttaş Kral geri dönülemez bir şekilde Armut Kral'a dönüşmüştür. Fransızların zihinlerinde armut ile kralın yan yana gelişi, meyveyle bağlantılı her türlü çağrışımı kralla özdeşleştirmiştir. Armudun La Caricature sayfalarından çıkıp tüm Fransa'ya yayıldığı, sokaktaki çocukların bile duvarlara armut karikatürleri çizdiği gözlemlenmiştir. Dönemin yazar ve şairlerinin eserlerinde de armudun Fransa'yı işgal edişinin belgelendiği görülmüştür.

Louis-Philippe'nin tahta çıkar çıkmaz sansürlerin bir daha asla geri getirilmeyeceğini vadetmesine karşın basına yönelik kısıtlamalar getirmiş ve kralın şahsiyetine hakaret suçuyla pek çok gazeteci ve çizeri yargılatıp cezalandırmış olması, sahip olduğu Yurttaş Kral lakabıyla çelişkiler taşımaktadır. Fransız İhtilalinde toplumsal ayrımları vurgulayan tüm sesleri geçersiz kılmak amacıyla kullanılan bir terim olan yurttaş sözcüğü, herkesin yurttaş olduğunu ve kimsenin bir diğerinden üstün olmadığını vurgular. Ancak La Caricature dergisinin daha ilk yılında hakkında 11 kez dava açılmış olduğu gerçeği, kralın şahsının hukuken diğer tüm yurttaşlardan üstün tutulduğunu göstermektedir. Temmuz Monarşisinin daha ilk yılında kralın şahsına hakaretin yasaklanıp cezalandırılması, kralın bu tuhaf lakabında iddia edildiği gibi, halktan biri olmadığını göstergesidir. Dolayısıyla bu cezalar, kralın Fransız halkıyla arasındaki mesafeyi onlara hatırlatma çabası olarak okunabilir.

Bununla birlikte, tüm yasaklamalara ve sansürlere karşın, Yurttaş Kral olarak tanınan Louis-Philippe'nin tüm Fransa'da Armut Kral'a dönüşmesi, bu kedi-fare oyununun galibinin Charles Philipon olduğunu göstermektedir. 1835'te çıkarılan Eylül Yasalarıyla birlikte armutla ilişkili her türlü tasvir yasaklanmış olsa da, La Caricature ve Le Charivari dergilerinin 1831-1835 yıllarını kapsayan sayıları, armut mizahıyla dolu makaleleri ve karikatürleriyle, Louis-Philippe rejiminin ilk yıllarını anlamak isteyenler için etkili bir mizahi rehber olarak gelecek nesillere miras kalmıştır.

Kaynakça

- Altan, Ç. (2014, 6 Kasım). Karikatürler. *Milliyet*. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/cetin-altan/karikaturler-1965553>
- Botton, A. D. (2005). *Statü endişesi* (3. baskı) (A. S. Bayer, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Childs, E. (1992). Big trouble: Daumier, Gargantua and the censorship of political caricature. *Art Journal*, 51(1), 26-37. doi: <http://doi.org/10.2307/777251>
- Cuno, J. B. (1985). *Charles Philipon and La Mason Aubert: The business, politics and public of caricature in Paris, 1820-1840*. Cambridge: Harvard University Press.
- Dailey, V. (2017, 21 Ağustos). A pear, a bear and some hair: Caricature and freedom of the press. *Los Angeles Review of Books*. Erişim adresi: <https://lareviewofbooks.org/article/a-pear-a-bear-and-some-hair-caricature-and-freedom-of-the-press/>
- Goldstein, R. J. (1988). Approval first, caricature second: French caricaturists, 1852-81. *The Print Collector's Newsletter*, 19(2), 48-50.
- Goldstein, R. J. (1989a). The debate over censorship of caricature in nineteenth-century France. *Art Journal*, 48(1), 9-15. Erişim adresi: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00043249.1989.10792581>
- Goldstein, R. J. (1989b). *Censorship of political caricature in nineteenth-century France*. Kent, Ohio: Kent State University Press.
- Gönenç, Ö. (2012). Fransa'da basın hukuku. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(26), 51-59. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/212229>
- Haine, W. S. (2019). *The history of France* (2 baskı). California: ABC-CLIO.
- Hall, A. (1977). *Scandal, Sensation and social democracy: The SPD press and Wilhelmine Germany, 1890-1914*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hugo, V. (2004). *Sefiller* (N. Tunç, Çev.). İstanbul: Oda Yayınları.
- Johnson, I. S. (1937). Cartoons. *The Public Opinion Quarterly*, 1(3), 21-44. doi: <https://doi.org/10.1086/265090>
- Le Charivari : publiant chaque jour un nouveau dessin. (1835, 24 Eylül). Erişim adresi: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k3051371c/f2.item>
- Mainardi, P. (2020, 9 Ocak). Of pears and kings. *The Public Domain Review*. Erişim adresi: <https://publicdomainreview.org/essay/of-pears-and-kings#fn3>
- Newth, M. (2010). The Long History of Censorship. *Beacon for Freedom of Expression*. Erişim adresi: http://www.beaconforfreedom.org/liste.html?tid=415&art_id=475
- Petrey, S. (1991). Pears in history. *Representations*, (35), 52-71. doi: <http://doi.org/10.2307/2928716>
- Philipon, C. (1831a). Cour d'Assises. *La Caricature*, 1831, 437-442. Erişim adresi: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1048888v/f4.item>
- Philipon, C. (1831b). Deux mots sur ma condamnation. *La Caricature*, 1831, 443-450. Erişim adresi: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1048890x/f1.item>
- Philipon, C. (1832). Invasion de la poire et mesures tendantes a répriemer Icelle. *La Caricature*, 1832, 835-842. Erişim adresi: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k10489389/f3.item>
- Popkin, J. D. (1990). *Revolutionary news: The press in France, 1789-1799*. Durham & Londra: Duke University Press.
- Thackeray, W. M. (1870). *The Paris sketch book*. Londra: Smith, Elder & Co.
- Wechsler, J. (2012). Daumier and censorship, 1866-1872. *Yale French Studies*, (122), 53-78.

Görsel Kaynakçası

- Görsel 1. İsimsiz, sanatçısı bilinmiyor, La Caricature, elle renklendirilmiş taş baskı, 30 Haziran 1831 sayısı. Erişim adresi: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1048560r/f7.item>
- Görsel 2. Charles Philipon'un mahkeme salonunda çizdiği portre eskizleri, 14 Kasım 1831. Erişim adresi: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Philipon_Metamorphose_Louis-Philippe_en_poire.jpg
- Görsel 3. 26 Ocak 1832'de La Caricature'de yayımlanan, Charles Philipon'un mahkeme salonunda çizdiği eskizler. Erişim adresi: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k10489085/f9.item>
- Görsel 4. Honoré Daumier, *Geçmiş, şimdi, gelecek*, 9 Ocak 1834 tarihli La Caricature sayısı. Erişim adresi: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1049006j/f5.item>
- Görsel 5. Auguste Bouquet, *Armut ve çekirdekleri*, 4 Temmuz 1833 tarihli La Caricature sayısı. Erişim adresi: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1048664r/f7.item>
- Görsel 6. Charles-Joseph Traviés, *Armut şöhreti yakaladı!*, 28 Nisan 1833 tarihli La Caricature sayısı. Erişim adresi: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k3055805b/f3.item>